

”Lær meg å skue med ditt
blikk - - - ”

Karl Ludvig Reichelts liv og tenkning, I*

FILIP RIISAGER

1. Karl Ludvig Reichelts liv

1.1 Oppvekst, personlig utvikling og utdannelse

Karl Ludvig Reichelt er en af Norges store missionærer og vel den mest kendte efter Hans Egede. Jeg har haft det privilegium at kunne beskæftige mig med Reichelt, somme tider sammenhengende i en længere periode, til andre tider mere spredt, fordi jeg samtidig har været optaget af mange andre ting. Og under alle omstændigheder kan min beskæftigelse med Reichelt betegnes som ”præstegårdsteologi” - i mine yngre dage en fascinerende beskæftigelse midt i en ellers travl præstegering.

Karl Ludvig Reichelt blev født den 1. september 1877 ved Arendal. Den Indre Mission, han voksede op i, og som dannede den psykologiske baggrund for hans tidlige missionskald, er blevet betegnet som en ”ortodoks pietisme” med vægt på oplevelse, afgørelse og omvendelse, men samtidig med vægt på det kristne livs ”objektive” kilder. Missionskaldet forstærkedes gennem hans ”meditationsvandringer” i skovene og fjeldene og samlede sig i hans tidligste ungdom klart og afgjort om Kina.

Af afgørende betydning for Reichelts personlige udvikling blev

hans ophold i Øst-Telemark 1895-97. Han gennemgik en kortvarig læreruddannelse på det nyoprettede Notodden lærerseminarium, hvor forstanderen, den senere biskop Bernt Støylen, ledede skolen efter programmet: "Sand kristendom i en hjemlig og national form".¹ I denne ånd øvede skolen stærk indflydelse på eleverne og egnens befolkning. Men også det omvendte var tilfældet: befolkningen, især egnens storbønder, prægede skolen.² I disse år, navnlig efter at han var blevet lærer og kirkesanger i den lille skovby Lisleherad, fik Reichelt sans for det folkeligt særegne hos en befolkning - en sans, som utvivlsomt senere blev afgørende for den måde, han mødte buddhisterne på i Kina.

Men ikke blot den telemarkske folkekultur satte sit varige præg på Reichelts personlighed, men også den telemarkske vækkelseskristendom, som han selv blev et af redskaberne for. Biskop J. C. Heuch i Kristiansand karakteriserede den som *religiøs grebethe* snarere end som en i dogmatisk henseende klart formuleret kristendom,³ og Reichelt var ifølge vennen Emil Birkeli "*religiøs* tvers igjennom og førte med sig en religiøs atmosfære". Han var "meget mer *hjertets* enn *tankens* mann".⁴ Den strengt teologiske formulering af den kristne tros indhold var for Reichelt altid noget underordnet i forhold til livet selv.

Dette sidste har vi et meget talende eksempel på fra hans forhandling med Det norske Misjonsselskap i september 1925. Det hedder i mødereferatet: "Reichelt kunde arbeide med og befinde sig vel blandt de dypt religiøse konservative og de dypt religiøse liberale, men var ræd for de irreligiøse konservative og liberale...".⁵ Et lige så karakteristisk eksempel finder vi i referatet fra N.M.S.'s missionærkonference i Changsha i Kina to år tidligere. Reichelt havde udtalt: "Tænk ikke først og fremmest paa ortodoksi eller liberalisme, tænk dypt religiøst det hele igjennem sammen med Kristus - og ilden vil blusse klar og sterk av sig selv".⁶ Der er altså efter min opfattelse linier fra Reichelts år i Telemarken 1895-97, der peger frem mod senere perioder i hans liv. Også da han stod på højdepunktet af sin livsgerning, bar han præg af det telemarkske miljø og den telemarkske vækkelse.

1897-1903 gennemgik Reichelt N.M.S.'s missionæruddannelse på missionsskolen i Stavanger. Her stiftede han bekendtskab med systematikeren Gisle Johnsons *Grundrids af Den systematiske Theologi*, dvs. den "erfaringsteologi", der kan betegnes som den

systematiske udformning af den kristendomstype, han mødte i barndomsmiljøet. Men som naturligt nok var, mødte han også - som han selv siger - "indre kampe og brytninger".⁷ Det blev alligevel "en velsignet studietid",⁸ og efter ordination i foråret 1903 kunne han samme efterår udsendes som N.M.S.'s missionær til Kina sammen med sin forlovede og senere hustru Anna Gerhardsen. Snart var de i fuld gang med et pionerarbejde ud fra stationen Ninghsiang i Hunan-provinsen.

1.2 De første år som missionær i Kina: Ninghsiang-perioden 1903-1922

På sine undersøgelsesrejser i området stødte Reichelt hurtigt på buddhist- og taoistmunkene, som blev hans livs skæbne. Af skelsættende betydning blev et besøg på det berømte Weishan-kloster i sommeren 1905. Her kom det til ham som et Guds kald at begynde et specielt arbejde blandt buddhisterne, og de bærende idéer for arbejdet stod klart for ham. Da han følte sig - som han siger - "sørgeligt uforberedt" til opgaven, gik han i de følgende år ind i et indgående studium af buddhismen. Resultatet af disse studier er bl.a. nedfældet i bøgerne *Kinas Religioner* (1913 & 1928) og *Fra Østens religiøse Liv* (1938). Oprør og uroligheder kom til at sætte punktum for Reichelts arbejde i Hunan-provinsen. I april 1910 blev hans missionsstation nedbrændt, og Reichelt med hustru og barn reddede med nød og næppe livet.

Efter et hjemmeophold 1911-13 blev Reichelt efter missionærkonferencens og styrets beslutning N.M.S.'s første repræsentant i lærerkollegiet ved det nyoprettede fælleslutherske præsteseminarium på Shekow i nærheden af Hankow. Hans hovedfag var nytestamentlig indledning og fortolkning, og han gjorde sig specielt fortjent ved at skrive flere lærebøger på kinesisk, bl.a. en kommentar til Johannesevangeliet. I øvrigt havde han forberedt sig ved et studieophold i Leipzig under sit hjemmeophold. Fra den periode stammer hans kendte missionssalme.

Disse år 1913-20 blev en modningstid for den kommende opgave i buddhistmissionen. Den direkte anledning til, at Reichelt i 1920 fandt tiden moden, var hans møde med munken Kuan-tu, der juledag 1919 blev døbt i kapellet på Shekow. Endvidere, at det første "kristne broderskab blandt Kinas buddhister" blev dannet den 4. januar 1920 - med det formål, at det til sin tid kunne

”danne grundlaget for en *særlig kirke blandt buddhisterne*” i Kina. Med ”buddhisterne” tænker Reichelt fortrinsvis på det snævrere buddhistsamfund med munke og nonner, men også på lægfolk, der dyrker buddhistiske studier og tilbeder regelmæssigt i hjemmene eller i templerne og klostrene. Endvidere er der tænkt på en del af de omreisende taoistmunke og -nonner. Kan disse mennesker nås med evangeliet, er et ”hovedslag slaet for Kristi riges sag i Østen”. Herom kan man læse i Reichelts pjece *Kinas buddhister for Kristus* fra 1921.⁹

1.3 Nanking- og Shanghai-perioden 1922-1929

1.3.1 Et særskilt arbejde blant Kinas buddhister

Reichelt og Kuan-tu udarbejdede i fællesskab et udkast til et større klosterlignende institut, hvor man kunne tage imod munkene på deres pilgrimsvandring. Hensigten var, at munkene her kunne lære kristendommen at kende. Blandt dem, der gennem dåb blev optaget i menigheden, kunne nogle uddannes videre som evangelister, lærere og præster.¹⁰

Både N.M.S.'s missionærkonference i Kina og hovedstyret gav deres tilslutning til Reichelts planer - konferencen dog senere med forbehold, sandsynligvis under indflydelse af den kritik, visse strengt konfessionalistisk lutherske missioner i Kina rettede mod Reichelt. Reichelts arbejde var for *interkonfessionelt* anlagt, og han *akkomoderede* sig i sin missionspraksis for stærkt med buddhismen! Af samme årsager var også visse kredse bag N.M.S. hjemme i Norge betænkelige,¹¹ hvorfor hovedstyret - som tiden går - ikke ønsker hverken økonomisk eller åndeligt at give for stærkt udtryk for solidaritet med Reichelts arbejde.

Men nu lægger Reichelt sine planer frem på vidtstrakte rejser 1920-22 både i Amerika og Norden, og der blev dannet en nordisk samarbejdskomite for buddhistmissionen med en repræsentant fra hvert af de støttende selskaber: Det norske Misjonsselskap, Det danske Missionselskab og Svenska Kyrkans Mission. Men det viste sig hurtigt, at hjemmearbejdet var alt for løst organiseret.

1.3.2 Broderhjemmet - et kristent institut for religiøst søgende

Som centrum for sit arbejde havde Reichelt valgt Kinas gamle hovedstad Nanking. Hertil ankom han den 1. november 1922

sammen med Notto Normann Thelle, der gennem mange år blev hans trofaste medarbejder. Reichelt ønskede fra første færd at knytte sit arbejde til den kinesiske kirke som helhed. Dette var også et ønske fra N.M.S., der heri så et værn mod arbejdets isolation og mod falske alliancer med buddhismen - man var bange for en munkekirke! Reichelts motiv var i virkeligheden et ganske andet. Han mente, at der netop da foregik en *folkeliggørelse af kirken* i Kina, og i en sådan *kinesisk* kirke ville buddhistmissionen med sit særlige arbejdssyn få en betydningsfuld opgave. Samtidig ønskede Reichelt - som allerede antydte - at arbejde sammen med alle kirkelige konfessioner i Kina, og for at sikre denne arbejdslinie oprettede han en rådgivende komité for Buddhistmissionen med 20 udenlandske missionsarbejdere og 30 kinesiske kristne ledere som medlemmer.¹² Nanking var i øvrigt ikke tilfældigt valgt. Her mødtes særligt mange af buddhisternes pilgrimsveje, og netop derfor var det stedet for det kristne institut, Reichelt ønskede at bygge.

Reichelt lejede hurtigt et beskedent sted, og nu var opgaven da at skabe et miljø, hvor munkene ville føle sig hjemme. Dvs. opgaven bestod i at lægge livet i det nye "broderhjem" så nært som muligt op ad livet i et buddhistkloster både m.h.t. den ydre indretning og det gudstjenstlige fællesskab. Gudstjenesteritualet blev det kinesisk-lutherske, der anvendtes på N.M.S.'s missionsmark,¹³ men med indslag, der senere blev udsat for stærk kritik. Det gjaldt Reichelts anvendelse af røgelse og den treleddede dedikationsformel, der i sin tid brugtes af Nestorianerkirken i Kina. Reichelt måtte omarbejde formelen, da den efter hovedstyrets mening gav for svagt et udtryk for den kristne treenighedslære.¹⁴ Men det, Reichelt tilsigtede, var, at gudstjenesten skulle afspejle hans kirkesyn: at kirken i Kina skulle være "en helt *kinesisk* Jesu Kristi kirke og ikke blot en fremmedartet vesterlandsk indpodning". Og noget helt afgørende for Reichelt var, at munkene følte sig hjemme i gudstjenesten. N.M.S.'s tilsynsmand i Kina, J. A. O. Gotteberg, var derimod af en anden mening: *Kineserne selv* var kritiske, siger han, fordi "Buddhistmissionen med sin sammenblanding av kristelige og hedenske former virket forvirrende".¹⁵

Reichelt arbejdede i denne første periode meget på at *skabe kontakter* til buddhistmunkene, både gennem rejser til de buddhistiske templer og klostre og gennem et omfattende litterært

arbejde. Tilstrømningen af munke til Reichelts foreløbige institut var da også ganske pæn.

I Europa blev Reichelts arbejde efterhånden kendt også uden for de nordiske lande, bl.a. i Tyskland, og der er ingen tvivl om, at Reichelts bøger har medvirket hertil.¹⁶ Men det hører også med til billedet af situationen i disse år, at efterhånden som der sker en jævn vækst af arbejdet i Nanking, vokser modstanden og mistæneliggørelsen fra buddhistisk side i Kina.¹⁷

De politiske forhold i Kina var højst utrygge. Under borgerkrigens rasen blev missionsstationerne ofte de eneste redningssteder for mange, og Reichelt og Thelle blev på den måde umiddelbart ført ind i et stort hjælpearbejde. Dertil kom det umådelige økonomiske tryk, Reichelt til stadighed levede under. Årsagen var hjemmearbejdets alt for trevne gang. Den nordiske samarbejdskomité arbejdede alt for tilfældigt, men fik dog langt om længe sat igennem, at hjemmestyreterne garanterede Reichelt et årligt minimumsbudget, ligesom N.M.S. gik med til at betragte Reichelt som "afgivet" til et bestemt formål og derfor at betale ham løn som N.M.S.'s missionær. Men N.M.S.'s kritiske holdning til Reichelt voksede, både m.h.t. hans økonomi og til selve hans arbejde. Ingen tvivl om, at N.M.S.'s styre var yderst angst for sit bagland! I sammenhængen her bør det også nævnes, at samarbejdskomitéen tog initiativ til oprettelse af en "fortrolig komité", bestående af en repræsentant fra hvert af de tre samarbejdende missionselskabers arbejdere ude på missionsmarken. Denne tremandskomité's opgave skulle være at bearbejde tanker og forslag, deriblandt budgetforslag, fra Reichelt, inden de blev forelagt samarbejdskomitéen.¹⁸

Over for den stigende skepsis, Reichelt mødte hjemmefra, fastholdt han stædigt sit én gang for alle udtalte principielle syn. Buddhistmissionen må "efter hele sin egenart" "appellere til alle mere vidtskuende kristne" og kan og bør ikke "skrues ind under partilinjerne". Han føler det som en "knugende selvmodsigelse", om han "av taktiske grunde" skulle nødes til at støde dem bort, der ikke helt kan finde sig til rette i de afgjort konservative kredse, skriver han til generalsekretær Amdahl, N.M.S. .¹⁹

En anledning til kritik i kirkelige kredse i Kina blev Reichelts ansøgning i foråret 1924 til Det lutherske Kirkeråd om Buddhistmissionens optagelse i den lutherske kirkesammenslutning.

N.M.S.'s missionærkonference kunne ikke udtale sig "hverken for eller imod" optagelsen.²⁰ Kirkerådets kritik gjaldt visse punkter i et forslag til love, som var udarbejdet til anledningen af Reichelt og hans gode ven professor Westman: "Proposed Rules for the Christian Mission to Buddhists". Ikke alle kritikpunkter kan nævnes. Men et punkt gjaldt Reichelts forslag om, at gudstjenesteritualet i en del ydre ting skulle falde sammen med Mahayana-ritualet. Kirkerådet samlede sig til slut om den opfattelse, at Reichelts arbejde endnu var "for lidt udviklet" til at kunne optages som en særlig synode i kirken, og hertil sluttede generalforsamlingen sig.²¹

1.3.3 Buddhistmissionens udskillelse fra N.M.S.

N.M.S.'s tilsynsmand i Kina, J. A. O. Gotteberg, sendte i oktober 1925 på missionærernes vegne et brev til hovedstyret. Brevet beskæftiger sig med den kritik af Reichelts arbejde, der er kommet til orde i Kina i løbet af 1925. Brevets konklusion er, at "de fleste" af N.M.S.'s arbejdere i Kina er af den mening, at det ville være bedst både for Reichelt og dem, hvis han havde sin egen organisation og var helt løst fra N.M.S. "Man" tror, at N.M.S. er ansvarligt for arbejdet, som det nu drives.²² Dog delte ikke alle N.M.S.'s missionærer de fremførte synspunkter. Det gjaldt således pastor O. Dalland, Reichelts efterfølger på præsteskolens i Shekow.²³

Naturligvis mærkede både samarbejdskomitéen og hovedstyret sig kritikpunkterne over for Reichelt. Men der er ingen tvivl om, at det er kritikken i Norge af buddhistmissionens hjemmearbejde, der efterhånden spillede den største rolle for hovedstyret og fik generalsekretæren til i januar 1925 at opfordre Reichelt til at tiltræde den planlagte hjemrejse, "så snart dette på nogen måde er ham muligt".²⁴

Da forhandlingerne mellem hovedstyret og Reichelt fandt sted i efteråret 1925, stod det hurtigt klart, at fuld adskillelse var den eneste løsning. Fra N.M.S.'s side blev der fremlagt forslag i to alternativer: nærmere sammenslutning - helt på N.M.S.'s betingelser! eller *fuld* adskillelse.²⁵ Men da N.M.S. ikke kunne fravige sit princip: intet samarbejde med de "liberale", var en mellemløsning mellem de to yderliggående alternativer for begge parter en umulighed. Den 7. december 1925 enedes man om adskillelse.²⁶ I øvrigt fremgår det af forhandlingerne, at hovedstyrets interesse i

løbet af efteråret 1925 koncentreredes mere og mere om Reichelts arbejde i Kina. Hvorfor først på dette sene tidspunkt, kan man spørge. Forklaringen er sikkert, at Amdahls forgænger som generalsekretær, Jørgen Edvin Nilssen, der havde et førstehåndskendskab til, hvad forholdene i Kina krævede, havde været Reichelts varme forsvarer.

1.3.4 Koncolidering og videreudvikling af arbejdet blandt buddhistmunkene

Den periode af sit liv, Reichelt nu træder ind i, er kort. Det drejer sig om årene 1926-29. Men disse år er væsentlige, fordi de er meget begivenhedsrige og både teologisk og historisk rummer afgørende forudsætninger for den følgende periode i Reichelts missionsarbejde: årene på centret Tao Fong Shan ved Hong Kong. Buddhistmissionens udskillelse fra N.M.S. gav stærke efterdønninger både internt i missionselskabet og i den kirkelige offentlighed i Norge. En brevveksling mellem Gotteberg og Amdahl bekræfter,²⁷ at selskabet ønskede Reichelt fjernet, og i en avisdebat om Buddhistmissionen angribes Reichelts positive holdning til de liberale deltagelse i hans missionsarbejde,²⁸ samtidig med at hans reaktion på angrebene afslører hans manglende forståelse for betydningen af ydre retledende teologiske normer. Men uanset denne teologiske begrænsning finder vi hos Reichelt et missiologisk perspektiv, som viser, at han på mange måder var forud for sin tid, og m.h.t. anerkendelse i Norge må det siges at være en tragedie for Reichelts nye banebrydende arbejde, at det fremstod på baggrund af datidens spændte kirkelige situation.

Den officielle konstituering af Buddhistmissionen (BM) som selvstændig organisation fandt sted i marts 1926. BM blev fællesnordisk med en hovedkomité som bindeled mellem de nationale afdelinger, der var repræsenteret ved Svenska Kyrkans Mission (SKM) og komitéer i Danmark og Norge. Missionens formål skulle være at nå de særligt religiøse kredse i Kina. Specielt nævnes buddhister og taoister, som man ønskede at række det kristne budskab som en "hjemmeægte" religion ved at anvende "værdifuldt religiøst materiale" fra den buddhistiske klosterverden, dens tilbedelse og gudstjenesteliturgi. Over for andre kirkesamfund indtog BM en økumenisk holdning. Reichelts planlagte institut på en grund uden for Nanking, Ching Fong Shan, skulle være center

for et intenst gudstjenesteliv, og undervisning, tempel- og klosterbesøg fik en central placering i arbejdet.²⁹ Ved BM's lidt senere konstituering i Norge er det værd at bemærke, at man - i lighed med missionens fællesnordiske grundregler - medtager den nikænske trosbekendelse som basis for et "økumenisk syn". I Sverige mødte arbejdet vanskeligheder pga. SKM's trykkede økonomi og en vis skepsis i ledelsen over for Reichelts missionsmetoder. Også i Danmark gik arbejdet trægt, da man ønskede at tage særligt hensyn til Det danske Missionsselskab, der havde økonomiske vanskeligheder.³⁰

Organiseringen af arbejdet i Kina byggede på den allerede eksisterende struktur. En komité, bestående af Reichelt, SKM-missionæren Knut B. Westman og NMS-missionæren Arthur Hertzberg, fik den administrative ledelse. Men arbejdet vanskeliggjordes af borgerkrigen.³¹ Reichelts arbejdsvilkår var gennem hele perioden meget vanskelige. Kulminationen nåedes den 24. marts 1927, da Chiang Kai-chek's hær indtog Nanking, og hærens kommunistiske fraktion tog kommandoen. Reichelts missionsstation omdannedes til kommunistisk kontor, mens han selv og Thelle blev reddet under dramatiske omstændigheder. Forud havde de måttet sende deres munke bort, bl.a. pga. mangel på mad. Begivenheden har jeg benævnt som Nanking-katastrofen: det tidligere ideelle sted for arbejdet var for altid lukket som hovedbase. De lovløse samfundsforhold og den tiltagende nationalisme gjorde arbejdet umuligt.

Efter Nanking-katastrofen foretog Reichelt i 1927 en rejse til Japan. Den vender jeg senere tilbage til. Men han måtte nu forlægge sit faste opholdssted til Shanghai, hvor skiftende små lejligheder dannede helt utilstrækkelige rammer for arbejdet, og selv til det daglige underhold manglede de ofte penge. Dertil kom Reichelts ofte vaklende helbred. Især malariaen plagede ham. Men trods disse alvorlige forhindringer var "arbejdsresultaterne" beundringsværdige. Det skyldtes ikke mindst Reichelts fremragende evne til at skabe kontakt til mennesker i alle religiøse og sociale lag både i og uden for Kina, blandt kirkelige og ikke-kirkelige, kristne og ikke-kristne. Især havde Reichelt mange venner blandt amerikanske episkopalere og presbyterianere, samt tyske lutherske missionærer. En særlig betydning synes Reichelt at have tillagt den indflydelse, han fik gennem undervisningsinstitutioner og

humanitære foreninger, og hans optagelse i "Det tyske Selskab for Missionsvidenskab" i 1927 er et vidnesbyrd om hans kontakt til den teologiske og missionsvidenskabelige verden.³² De nævnte kontakter åbnede nye veje for Reichelts mission.

Reichelt havde i Nanking- og Shanghai-perioden en hyppig og stadig voksende kontakt til den buddhistiske og taoistiske verden. Munkene besøgte hans lille "broderhjem" i stort tal. Men den bredeste kontakt fik han gennem sine egne besøg i templer, klostre og lægbuddhistiske foreninger. Specielt i Shanghai-årene besøgte han centrale buddhistiske centre ud over Kina. Hans besøgsstrategi var klar: hans mål var hovedklostre, hvorfra der udgik en vidtrækkende åndelig indflydelse. Samtidig lagde han vægt på at skabe et netværk af støttepunkter, der permanent kunne holde ham i kontakt med Kinas og Østens religiøse verden. Men det endelige missionsmål for Reichelt var dog altid den enkelte munk, og han mestrede den personlige samtale på tomandshånd. Også den synkretistiske religiøse verden havde Reichelts store interesse, først og fremmest de teosofiske foreninger. En særlig nær kontakt havde han til det kinesiske teosofiske selskab "Tao-Yuen". Mellem Tao-Yuen og kristendommen mente Reichelt, der var en "bro" i det kinesiske tao-begreb og det kristne logos-begreb, og at man derudaf videre kunne udlede en række karakteristiske ligheder.

Som missionær søgte Reichelt altid efter "ægte religiøsitet". Den var for ham "tilknytningspunktet" over alle andre, og fandt han den hos sine tilhørere, var han overbevist om, at de *var* inde i den rette udviklingsproces - også når troen på Kristus var målet. Dette harmonerede med hans egen følelse af at færdes i en religiøs verden og med hans forståelse af relationsproblemet i lyset af den religiøse evolutionstanke, hvorefter kristendommen er principielt religion.

Et vigtigt spørgsmål er: hvordan vurderede buddhister og taoister Reichelts missionspraksis? Det er helt åbenlyst, at hans arbejdsmetoder tiltrak munkene, men måske alligevel i sidste ende skabte større modstand i den buddhistiske og taoistiske klosterverden, end en "normal" missionspraksis på hans tid ville have gjort. Fra de kinesiske *kristne* mødte Reichelts praksis derimod anerkendelse over en bred front³³

1.4 Hong Kong-perioden 1929-1952

1.4.1 Etablering af det nye center på Tao Fong Shan

Reichelts Japan-rejse i 1927 gav hans missionærkald en videre horisont: der var interessante målgrupper for hans mission også uden for Kina. Derfor måtte hele Østasien blive hans arbejdsområde, og han søgte fra nu af målbevidst efter et nyt og roligt sted uden for Kina, hvor han kunne bygge sit hovedcenter. Reichelt overvejede seriøst Formosa og Singapore, men mødte m.h.t. det sidste sted stærk modstand i Skandinavien. I løbet af 1929 besluttede han sig for *Hong Kong*. Det lå nær Kina, havde en centralt beliggende havn og jernbaneforbindelse ind til Centralkina. Der var mange buddhister i de højere sociale lag og et gennemtræk af munkepilgrimme. Det nye sted skulle hedde "*Tao Fong Shan*". Med samarbejdskomitéens godkendelse af planen var der skabt grundlag for næste periode i Reichelts missionsarbejde, og da Reichelt og hans danske medarbejder, ingeniør Axel Hamre, nytårsaften 1929, gik i land i Hong Kong, begyndte en ny æra i Buddhistmissionens historie.³⁴

Jeg kan ikke undlade at nævne det, som provst Hans Koch, København, medlem af hoved-komitéen, sagde med henblik på de turbulente og bevægede år i Buddhistmissionen, der netop er omtalt - her gengivet i norsk sprogdragt: "Hele Buddhistmisjonen kunne ha gått op i kirkestrid, og den kunne være henveiret under Borgerkrigen derute i 1927, dersom den mann Reichelt hadde hat en vissn kvist i sin hånd, men nu hadde han en blomstrende mandelgren, og derfor lever den stadig videre og skyter nye skudd".³⁵

Sandheden i Hans Kochs smukke ord om Reichelt "bevises" af begivenhedernes faktiske forløb. Men selv om Reichelt var en stor missionær og en stor personlighed, skyldtes det - trods alle vanskeligheder - positive forløb ikke kun Reichelt selv, men i høj grad også hans gode medarbejderes daglige støtte og arbejdsslid. Og her bør især to navne fremhæves: *Notto Normann Thelle* og *Jacob B. Natvig*. Thelle var gennem de vanskelige år Reichelts yderst loyale medarbejder, og navnlig bør hans modne og dygtige ledelse af arbejdet under Reichelts lange hjemmeophold i 1925-26 nævnes. Natvig var den initiativrige og dynamiske leder af hjemmearbejdet, og uden hans faste ledelse af økonomien ville buddhistmissionen ingen muligheder have haft for at overleve.

Efter sin ankomst til Hong Kong fandt Reichelt efter energisk søgen hurtigt sit "*Tao Fong Shan*". Det skete allerede i foråret 1930, og den 23. maj var grunden lovformeligt købt og betalt for den sum af 3780 mexikanske dollars. Reichelt var allerede på det

tidspunkt rejst hjem til Norge på et længere ophold for at arbejde for missionens sag i Norden, særligt med henblik på at skaffe de nødvendige økonomiske midler til at bygge det nye institut. Den danske arkitekt Johannes Prip-Møller, der allerede i 1929 havde udarbejdet, hvad Reichelt kalder en "idealtegning" til instituttet, kom til at forestå hele anlæggets arkitektoniske udformning. Det var hans personlige gave til Buddhistmissionen. Prip-Møller var en fremragende specialist i kinesisk kloster- og tempel-arkitektur. Axel Hamre kom som den praktiske mand til at føre tilsyn med byggearbejdet og gjorde sig i øvrigt højt fortjent ved at forestå de store og vanskelige opgaver med anlæg af vandværk og bygning af vej op til bjerget. Trods svære forhindringer for byggearbejdet som langvarigt regnvejr, tyfon og en overgang panikagtige stigninger i materialepriser rejstes i de følgende år den ene bygning efter den anden: pilgrimshal, kirke, skole, gæstehal, missionær-boliger - med kirken, Kristustemplet, som Reichelt kaldte den, som både det fysiske og åndelige centrale punkt.

Den 28. juli 1931 nedlagdes grundstenen af provsten ved den anglikanske domkirke i Hong Kong, A. Swann. Handlingen overværedes af præster fra den anglikanske kirke, samt en lang række af Buddhistmissionens venner fra den lutherske Berlinermission, det Rhinske Missionsselskab og Baselermissionen - et vidnesbyrd om Reichelts levende kontakt til den anglikanske kirke og de tyske missionærer i området. Også ledende kinesere og naturligvis danske og norske venner var til stede. Princippet for opbygningen af instituttet er det samme som for Reichelts oprindeligt planlagte institut Ching Fong Shan i Nanking, og som er nedfældet i grundreglerne, der blev vedtaget ved missionens stiftelse i 1926.

Reichelt brændte efter at komme i gang, og trods de ufærdige rammer var der givet ham forudsætninger for at kunne begynde hurtigt. Fra Nanking- og Shanghai-tiden var missionen kendt i Kinas klosterverden, og allerede i årsoversigten for 1932 kan Reichelt berette, at de har haft "et ganske stort innrykk av besøgende". Det gælder lægbuddhister, munke og nonner. Dertil kom, at en bred vifte af gæster besøgte stedet, kinesere og udlændinge, kristne og ikke-kristne, og at anlæg af vegetarhjem og "buddha-haller" og et nyt buddhisttempel i nabolaget betød nye udfordringer. Når menneskene og målgrupperne var forhånden, var Reichelt altid missionær.

Nu havde Buddhistmissionen - ti år efter sin spæde begyndelse - endelig fået sit blivende sted, "centret, hvorfra virksomheden skal få utgå til de specielle religiøse kretser i Østasien", som Reichelt skriver i sin oversigt. Og da har han selvfølgelig også sin

bestemte arbejdsplan og sin strategi for centeret. Pilgrimshallen må være åben for de rejsende munke, og der må stadig være et evangeliserings- og katekumenarbejde i gang. Men ved siden af havde Reichelt planer om længere kurser for munke. Allerede i foråret 1933 begyndte et forberedende undervisningsarbejde, og fra efteråret samme år var det første tremåneders kursus i gang.

1.4.2 Arbejdet på Tao Fong Shan videreudvikles og udvides

Men Reichelt sigtede videre. Hans store mål var at give nogle af de munke, som var blevet kristne, og som intellektuelt og litterært havde de nødvendige forudsætninger, en egentlig teologisk uddannelse, som kunne dygtiggøre dem til at være missionærer og præster. Han tænkte her på at skaffe Buddhistmissionen nødvendige medarbejdere, men også på at yde hjælp til andre missioner, måske missionsstationer, der var beliggende i buddhistiske centre, og som ønskede assistance. Denne teologiske undervisning kom i gang. Det første hold elever blev dimitteret i 1937, blandt dem C. C. Wang, der blev en trofast og betydelig medarbejder i Buddhistmissionen.

På Krist-templets tag på Tao Fong Shan ser man nogle smukke keramikfigurer. Det er tidligere munke, nu kristne, der vandrer ud i alle verdenshjørner for at forkynde det kristne budskab. De symboliserer hjertepunktet i Reichelts missionsstrategi. Netop de har forudsætninger, som vestlige missionærer ikke har, for at forkynde evangeliet ind i den religiøse og kulturelle sammenhæng, de kommer fra! Og var den buddhistiske og taoistiske klosterverden vundet, var der banet en vej for evangeliet til det kinesiske folk som sådant, mente Reichelt.

Efterhånden som arbejdet udvidedes, blev også arbejdsstyrken på Tao Fong Shan udvidet. Thelle, der havde gennemgået en teologisk uddannelse i Norge, vendte tilbage i januar 1933 sammen med sin hustru Rannfrid. Og da den svenske præst Stig Hannerz og hans hustru Signe fra 1934 trådte i Buddhistmissionens tjeneste, betød det en yderligere styrkelse af arbejdet. Samtidig kom fru Anna Reichelt ud til Tao Fong Shan. Og en særlig glæde for Reichelt var det naturligvis, da hans søn og svigerdatter Gerhard og Arnhild Reichelt kom til Tao Fong Shan som missionærer i efteråret 1937.

1.4.3 Besøg til Østens pilgrimscentre og oprettelsen af filialer

Den betydelige forøgelse af missionærflokken var selvsagt en nødvendig forudsætning for, at Reichelt i perioder kunne forlade Tao Fong Shan og gå helhjertet ind i den anden side af sin missi-

onærgerning; besøgene i pilgrimscentre i Østen. Formålet med rejserne var naturligvis først og fremmest at forkynde det kristne budskab ind i kloster- og munkeverdenen. Men derudover havde han altid et *missionsstrategisk formål*: at finde frem til de steder, der var bedst egnede som støttepunkter for missionen, og hvor de bedst udrustede af Tao Fong Shans kristne elever kunne anbringes på vigtige poster. Måske kunne et sådant støttepunkt efterhånden udvikles til en filial af missionen. Filialerne tænker Reichelt sig oprettet i store buddhistiske centre. Men økonomisk må de baseres på selvunderhold. Efter disse retningslinier blev der sat filialarbejde i gang i Szechwan og Hangchow.

Filialernes historie er et vidnesbyrd om den økumeniske ånd, hvori Reichelts mission ikke blot ønskede, men også var nødt til at arbejde, hvis dens udadgående indflydelse skulle svare til de visioner, Reichelt havde. Da de mere konfessionalistisk prægede lutherske kirker ikke ønskede at samarbejde med ham, var det derfor naturligt for ham at henvende sig til presbyterianerne og anglikanerne. Særligt med de sidste havde Reichelt et varmt samarbejde i Hong Kong. F.eks. var det anglikanernes overhoved i Hong Kong, biskop Ronald Hall, der i september 1934 indviede Krist-templet på Tao Fong Shan.

I 1930'erne nåede missionen efter forholdene vidt ud. Og når det gælder Reichelts vidtstrakte rejser, tyder meget på, at han følte sig som en Paulus i miniformat, der som han var under et guddommeligt imperativ. Som Paulus' missionsforpligtelse gjaldt hele den dakendte verden, gjaldt Reichelts hele Sydøstasien. Og når han omtaler sine rejser, reflekterer han klart Paulus' sprogbrug.

Et par eksempler: Han kan således i en dagbogsoptegnelse tale om "oversættelsen *av de viktige misjonsreiser, som ennu står igjen, innen jeg har fullkommet mit løp*".³⁶ Og om rejsen til Tibet i sommeren 1932 hedder det: "Så drar jeg da ut i dag ved middagstid på den lange og viktige reise. Dørene er blitt åpne - og jeg kan ikke andet, jeg må reise. Et vældig guddommelig imperativ ligger over mitt liv - og vee mig om jeg ikke følger det!".³⁷

Men bevægelsen gik også den modsatte vej; der var gennem årene et pænt antal besøgende munke på Tao Fong Shan. Samtidig var der grøde i skolearbejdet. I 1939 var antallet af elever 40, og af årsberetningen for 1940 fremgår det, at med de 17 døbte i dette år er det samlede antal døbte i Buddhistmissionens historie 133.

Med arbejdets vækst modtog Reichelt megen personlig anerkendelse. I 1933 tildelte kong Haakon ham Sct. Olavs-medaljen for fortjenstfuld indsats i udlandet, og i 1940 kreerede Uppsala

Universitet ham til æresdoktor i teologi. I 1938 var Reichelt blevet indbudt af ledelsen for Det internationale Missionsråd til at deltage i missionsrådets tredje møde i Tambaram i Indien. Her mødte han den hollandske religionshistoriker og teolog Hendrik Kraemer, og meningsudvekslingen mellem de to i Tambaram er den begivenhed, der teologisk har størst interesse i Buddhistmissionens historie i 1930'erne. Jeg vender i del 2 tilbage til debatten mellem Reichelt og Kraemer.

1.4.4 Endrede betingelser og siste arbejdsår

Med 2. verdenskrig og den japanske besættelse af Hong Kong ændres missionens arbejdsmulig-heder radikalt og forsvinder til sidst helt. Som japanerne rykkede nærmere, forværredes forholdene drastisk, da Tao Fong Shan lå i ildlinien mellem de japanske styrker og Hong Kongs forsvarere, og en decemberdag i 1941 rykkede en gruppe japanske soldater ind på Tao Fong Shan. Nu blev det for dem, der opholdt sig her, et spørgsmål om at overleve. Det var et yderst knapt budget, man havde at overleve på. Den stadige sult tærede på kræfterne, så man blev ekstra modtagelig for sygdom.³⁸ Reichelt selv var en lang periode så syg, at man tvivlede på, om han kunne overleve.

Det siger sig selv, at al almindelig missionsvirksomhed var umulig i denne meget trange periode af Buddhistmissionens historie. Det betød, at Reichelt kunne bruge sin tid til studie- og skrivearbejde. Resultatet af hans flid foreligger i hans store trebindsværk *Frombetstyper og Helligdommer i Øst-Asia* (1947-49). Disse tre bøger kan med rette siges at være Reichelts "afskedsgave" til hans venner i Norden.

Det blev en glædesdag på Tao Fong Shan, da meddelelsen kom om Danmarks og Norges befrielse. Men Reichelt var nok pessimistisk, når det gjaldt fremtidsudsigterne for Buddhistmissionens arbejde i Hong Kong og Østen. Nu kunne missionærerne rejse hjem. Men Reichelt og hans hustru blev i første omgang. Han ønskede at se, hvordan forholdene udviklede sig og foretog i foråret 1946 en sidste rejse op til Nanking, Shanghai og Hangchow. Først i sommeren 1946 vendte Reichelt og hans hustru tilbage til Norge, og han regnede på det tidspunkt nok ikke med at komme til Hong Kong igen.³⁹

Det var på mange måder en glæde for Reichelt at komme hjem. Her mod slutningen af hans arbejdsdag var venneflokken i Skandinavien vokset. Det gjaldt ikke mindst i Norge, hvor angrebene fra konservativt hold samtidig var stilnet af. En af grundene kunne måske være, at Reichelt, ikke mindst efter sit møde med

Hendrik Kraemer i Tambaram, udtalte sig i mere modificeret form, når det gjaldt missionens principielle syn. Et udtryk for den ændrede holdning i Norge tør man utvivlsomt se i Buddhistmissionens optagelse i Norsk Missionsråd. En glæde for Reichelt var det også, at der efterhånden blæste mildere vinde fra konservativt luthersk hold i Kina. I efteråret 1949 blev det endelig virkelighed, hvad missionen gennem årene havde arbejdet for: at den blev optaget som medlem af den lutherske kirkesammenslutning.

Naturligvis gik Reichelts længsler tilbage til Tao Fong Shan. Og så skete der det, at han gennem sin søn Gerhard Reichelt blev bekendt med, at der i Thailand var stor interesse for Buddhistmissionens arbejde. Han følte det som Guds kald og en opgave, der ventede ham. Han måtte besøge Thailand og sætte missionærerne her ind i sine tanker og planer for et arbejde blandt buddhistmunkene - og derfra rejse til Tao Fong Shan.

Rejseplanerne blev virkelighed. Men opholdet i Thailand tærede stærkt på hans kræfter. Ikke desto mindre gik han igen ind i arbejdet på Tao Fong Shan med beundringsværdig energi. Men det var nok svært for Reichelt at omstille sig efter de udfordringer, en ny og ændret tid stillede til arbejdet. Først i marts 1952 blev Reichelt ramt af en hjerneblødning. Den 13. marts døde han, og han blev begravet i Kinas jord. Hans grav er på Tao Fong Shans kirkegård. Ved Reichelts død skrev hans gode ven missionspræst Sverre Holth: "Hans navn er for altid risset inn i misjonens historie. En af Norges største misjonærer er gået bort."

Noter

- * Filip Riisagers introduksjon til Karl Ludvig Reichelts liv og tenkning presenteres i to artikler. Den neste vil følge i nr.4, 2005.
- ¹ Oscar Handeland, *Vårløysing* 3.bd., Bergen 1936, s.65.
- ² Ibid. s.66.
- ³ Se hertil Biskop Johan Christian Heuch, *Visitatsberetninger 1889-1902* ved Gunvald Bøe, Oslo 1964, s.120-21 og s.118.
- ⁴ Emil Birkeli: nekrolog over Reichelt i *Vårt Land* 26/3 1952.
- ⁵ N.M.S.'s styreprotokol 1925.
- ⁶ *Norsk Misjonstidende* 1923, s.291.
- ⁷ Karl Ludvig Reichelt: "Trek fra Begynnertiden" i *Drømmen som blev Virkelighed*, København 1947.
- ⁸ Ibid.
- ⁹ K. L. Reichelt, *Kinas buddbister for Kristus*, København 1921, s.19 og s.4.
- ¹⁰ Ibid. s.13-14.
- ¹¹ Se *Norsk Misjonstidende* 1921, s.377-79.
- ¹² Se hertil brev af 31/12 1922, N.M.S.'s arkiv: Breve fra missionsmarkerne 1923.
- ¹³ Iflg. N.M.S.'s styreprotokol 11/12 1925.
- ¹⁴ Hovedstyrets sirkulæreskrivelse af 15/12 1925, s.11 og s.12.
- ¹⁵ Brev af 17/10 1925 fra J. A. O. Gotteberg, N.M.S.'s arkiv.
- ¹⁶ Brev fra dr. Wilhelm Oehler i Tübingen af 3/2 1925 og brev fra Reichelt til Oehler, dat. Nanking 1/5 1925, N.M.S.'s arkiv.
- ¹⁷ *Norsk Misjonstidende* 1924, s.119.
- ¹⁸ Hovedstyrets svarskrivelse til missionærkonferencen 1924, s.12, N.M.S.'s arkiv.
- ¹⁹ Cfr. breve af 24/7 1923 og 14/5 1924 fra Reichelt til Amdahl, N.M.S.'s arkiv.
- ²⁰ Referat fra N.M.S.'s missionærkonferens i Kina 1924, s.56 ff., N.M.S.'s arkiv.
- ²¹ N.M.S.'s hovedstyres sirkulæreskrivelse til Det norske Misjonsselskaps kredsstyret af 15/12 1925, s.9-10.
- ²² J. A. O. Gottebergs brev af 17/10 1925 til N.M.S.'s hovedstyre, N.M.S.'s arkiv.
- ²³ Styremøde 16/6 1925, N.M.S.'s styreprotokol 1925, s.343.
- ²⁴ Brev fra Amdahl til Reichelt af 7/1 1925, N.M.S.'s arkiv.
- ²⁵ Referat fra styremøde 7/12 1925, N.M.S.'s styreprotokol.
- ²⁶ Se Filip Riisager *Lotusblomsten og Korset*, Gads Forlag, København 1998, s.13 ff.
- ²⁷ Cfr. indlæg af Ole Hallesby i Dagen 29/12 1925 og se i øvrigt *Lotusblomsten og Korset*, s.23 ff.
- ²⁸ *Lotusblomsten og Korset*, s.45 ff.
- ²⁹ *Lotusblomsten og Korset*, s.52 ff.
- ³⁰ *Lotusblomsten og Korset*, s.64 ff.
- ³¹ Til fremstillingen henvises til *Lotusblomsten og Korset*, kap.6, s.211 ff.
- ³² Se *Lotusblomsten og Korset*, kap.7, s.276 ff.
- ³³ Se *Lotusblomsten og Korset*, kap.8, s.325 ff.
- ³⁴ Brev af 31/12 1929 fra Natvig til Reichelt, breve Karl Ludvig og Anna Reichelt, Riksarkivet, Oslo.
- ³⁵ Reichelts dagbog af 19/12 1934, Riksarkivet, Oslo.

³⁶ Ibid. 15/6 1932.

³⁷ Fremstillingen af Reichelts liv i Tao Fong Shan-årene hviler på breve og årsberetninger for Buddhistmissionen, samt enkelte dagbogsnotater.

³⁸ Cfr. Kristian Ottosen, *Ingen nåde. Nordmen i japansk fangenskab*, s.79-89: "Misjonærer i ildlinjen" og s.116-125: "Tao Fong Shan". Oslo 1996.

³⁹ Til Reichelts sidste år se Notto Normann Thelle, *Karl Ludvig Reichelt - En Kristen Banebryter i Øst-Asia*, Oslo 1954, s.91 ff.

Filip Riisager, f.1925, cand.theol. 1952, lic.theol. 1970, dr.theol. 1998, Aarhus Universitet. Kapellan Hasle, Skejby og Lisbjerg, Århus 1956-59, sognepræst Flade-Gærum 1959-71, sognepræst Hjørring 1971-87, provst Hjørring provsti 1977-87. Professor Lutheran Theological Seminary, Hong Kong, 1987-90 og 1997. Udgiven *Forventning og Opfyldelse* 1973 og *Lotusblomsten og Korset* 1998 om Reichelts liv og mission.

The life of Karl Ludvig Reichelt

Filip Riisager describes Karl Ludvig Reichelt, the missionary, and the development of his Buddhist mission from the beginning in Nanking in 1922 through the founding of the mission as an independent, Nordic organization in 1926 to the construction of the Christian institute Tao Fong Shan, Hong Kong, in the 1930s. Reichelt had an inclusive attitude towards the higher forms of the Mahayana Buddhism and an important side to his mission strategy was to attract the Buddhist monks by presenting them with an environment familiar to them, thus facilitating Christian influence and teachings. The objective was to lead them to baptism and to give the advanced students a theological basis for becoming Christian preachers among Buddhists taking into consideration their specific qualifications as former Buddhist monks.